

Italienresan
1980

Från Italienresan augusti 1980.

8.8.1980. Ännu om Münchens ofantliga konstgalleri ville jag berätta det, att den vackraste tavlan där för min del nog var Tizians "Törnekröningen", en jättelik tavla som han gjorde som mycket gammal och nästan blind. Man kunde stå och gråta framför den i timmar. Något mera gripande har nog sällan målats.

Den stora värmen överföll en på vägen ner för alpslutningarna: man storknade nästan genast i den översvallande oemotståndliga medelhavsvärmen. Något mera själsvärmande och hälsobringande finns knappast i världen.

Vid Verona station klockan 21.30 på kvällen (då tåget var en timme försenat) ringde jag genast Turris, där ingen var hemma, och sedan Michael, där han svarade, men tyvärr blott genom sin automatiska telefonsvarare. Men när jag försökte hos Turris på nytt senare från Adiges strand var Ida hemma. Det har visat sig att en moster till Achille är mycket svårt sjuk. Idag morse skulle hon opereras, men hennes inälvor visade sig vara i ett eländigt skick, så det är sannolikt att hon inte lever alltför länge till. Hon är 75 år gammal. På grund av denna sorg uppsköts Arenabesöket i kväll till en annan dag när även Cristina är här.

Bologna tyckte jag bättre om i år än vid mitt senaste besök där 1966. Den stora förskräckliga apan i San Petronio satt fortfarande där och glufsade i sig människobarn som den sedan födde på nytt till ett fortsatt liv i Helvetet. På Piazza Maggiore framför Domkyrkan tilldrog sig en scen: jag satt på ett trottoarkafé med god utsikt över torget och drack kaffe med glass. (Där satt även en hel del mycket underligt folk: mycket just så feminina och dekadenta ungdomar som bara är så effeminerade i Italien, men det hör inte hit.) Men mitt på torget på en trottoarkant satt det en gammal man som plötsligt började sjunga. Han sjöng inte vackert. Hans röst var bruten av ålder och hes, men han sjöng absolut rent, och man hörde att hans musikalitet var utan brister: han höll tonarten fenomenalt bra, fastän den italienska serenaden i många verser som han med stor inlevelse sittande sjöng ställde stora krav på röstomfånget. En äldre herre bredvid mig som också lyssnade sade ironiskt: "Opera!" Jag svarade med en blick som betydde: "Men hör ni inte att han sjunger med större inlevelse och smärta än de flesta operasångare?" Efter en stund kom det plötsligt fram en polis till den gamle som sjöng. Polisen tystade honom och sade tydligen åt honom att sjunga någon annan stans än mitt på torget framför alla turisterna och utan att ens ta betalt för det. "Låt honom sjunga! Han vill ju inget illa!" ville jag springa fram och säga till polisen, men hellre än att se scenens pinsamma slut gick jag fejt därifrån.

Jag såg även i Bologna den sprängda centralstationen. Den kunde användas, men en viktig del av den vackra byggnaden var jämnad med marken och prydd med några dussin alltför talande begravningskransar.

Ravenna var dock en större upplevelse. Dantes grav var inte mycket att se: det enda märkvärdiga med den var att det var Dante som låg i den. Däremot var de gamla bysantinska gravarna, kapellen och kyrkorna från Teoderiks och Justinianus tid en upplevelse utan like. Ravenna är den enda stad i Italien som levde under den mörkaste medeltiden, och det är bara i Ravenna i Italien som den mörkaste medeltidens minimala förkrympta prestationer av arkitektur och konst finns till beskådan för evigt, och detta gör det lilla Ravenna till kanske Italiens mest gripande stad.

Jag har alltså kommit till Italien i den starkaste sommarhettan, och varken Achille, Michael eller Cristina vågar vistas i staden vid denna heta tid. Däremot hade jag igår en mycket trevlig stund hemma hos Alberto Beltrame och får kanske i morgon träffa Romano d.ä. Cristina anländer hit i övermorgon, och jag hoppas även få träffa Achille och Michael innan jag måste återvända till den kalla och karga andefattiga Norden.

Dessutom har Achilles mosters sjukdom en aning beslöjat atmosfären. Dock har jag haft mycket trevliga samtal med Ida.

Achilles moster dog lördag och begravdes tisdag. Stackars Ida var mycket upprörd över släktingens bortgång: hon hade varit mycket trevlig och helt frisk tills hon inlades på sjukhus för en småsak, som skulle opereras. Operationen misslyckades och patienten dog, helt allena, utan att någon hade trott det.

Söndagen tillbringades i Romanos och hans frus sällskap, vilka även visade mig marmorbrottet i Domegliara med hela den tunga imponerande känsliga industrin, numera övertagen av Romanino. En dag kunde Michael göra sig ledig. Vi lyssnade på en orgelkonsert med musik av Bach och Max Reger innan vi for runt till Garda och Bardolino, hälsade på Laura och målar- och krukmakaren där nära och mot kvällen även Henni och Gaddo. Sålunda har jag nu stiftat bekantskap med alla fyra bröderna, och alla är de lika trevliga och har lika briljanta tänder. Ur min synpunkt är Michael den ömmaste, Gaddo den grannaste, Romano den säkraste och Henni, Danielas far, den godaste, men Michael, den äldsta, är den bäst bibehållna av dem.

Idag, fredag, for vi med tåg till Venedig av och an på tre man hand, jag, Cristina och en hennes väninna.. Helst hade jag varit ensam, ty jag vet hur dessa italienskor är: de är inte så grova och kraftiga som vi nordbor, och fastän jag minskar min vanliga promenadtakt till hälften får jag alltid vänta på dem. Endast om jag minskar den till en fjärdedel blir den lika med deras, men att behöva gå så långsamt innebär bara för mig att jag blir lika trött som de. Vi hann emellertid se Santa Maria Gloriosa dei Frari, var två av Tizians vackraste målningar finns, San Rocco, med målningar av Tintoretto från den minsta storleken till Michelangeloformat, och Dogepalatset, var särskilt Tintorettos "Paradiset", världens största oljemålning, gjorde ett djupt intryck. Längre än så orkade inte flickorna: San Giorgio Maggiore, marmorkyrkan med kampanilen på en ö bortom San Marco, fick jag bege mig till ensam, och det var värt besväret. Tyvärr var *l'Accademia* stängd, men *Santa Maria della Salute* var öppen. Tyvärr var dock Tizians största målning där avlägsnad för restaurering, liksom tre av bronshästarna på San Marco.

Men som helhet var Venedig mera imponerande än någonsin. Denna otroliga på träsk och hav byggda stad av palats och katedraler, med sin tusenåriga republik som endast en Napoleon kunde förstöra, fyller en med en helig moralisk energi med sitt exempel som knappast är av denna världen, hur reell den än är. Och det är hemligheten med hela den italienska enastående renässanskulturen, som hela vår nuvarande kultur vilar på: realism, och blott och enbart realism, från början till slut.

Ida har tyvärr någon svulst i sidan som plågar henne, men annars mår alla bra. Jag har lättare att förstå Ida än Cristina, men den vackraste och rikaste italienskan här i familjen i Verona tycker jag att Michaels dotter Laura talar, som har en fruktansvärd sjukdom som hon bär med enastående hjältemod.

Här har understundom varit så varmt, att fastän man har legat i bara underbyxor och med blott ett lakan över kroppen, så har man på morgonen vaknat genomsvettig.

Jag hoppas ännu hinna besöka Sirmione, Laura ännu en gång och Venedig ännu en gång i samband med Padua. På söndag kanske vi får biljetter till Aida på Arenan.

21.8. Söndagen blev äventyrlig: jag företog en cykelfärd på Cristinas alltför låga eländiga damcykel, med en sadel som inte kunde höjas utan att den blev alldeles lös, till Lago di Garda. Vid Garda uppsökte jag Cisano var Carbonis tyvärr inte var hemma. Det gav mig tid över som jag brukade till att cykla till Sirmione, som var så tjockt av bilar och folk att bilköen var två kilometer lång och det var omöjligt att slippa fram med cykel. Med nöd kunde jag sedan ta mig tillbaka de sista trettiofyra kilometrarna på denna "*bicicletta maledetta*".

Sedan var det dags att gå till Arenan för att se "*Aida*". För att få plats måste man gå dit 1 1/2 timme innan föreställningen börjar, och diverse pauser med långvarig omdekoration av scenen gör hela spektaklet 5 timmar långt. Det är ändå värt att se det: regin, koreografin, scenografin, allt var tio gånger bättre än på Kållesseum i Göteborg 1971, och de långa pauserna med ihärdigt skrikande glass-, smörgås-, dryck- och programförsäljare ger den tunga operan en viss välbehövlig *touch* av komedi. *Aida* (Maria Chiara) och hennes far var enastående, men tenoren sjöng ständigt en aning i överkant, och körerna släpade något efter dirigenten. Mest imponerande var koreografin och ljussättningen. Hela föreställningen andades djup egyptisk realism, och särskilt kläderna var ytterst övertygande. Vi var hemma igen, Ida och jag, klockan 2 efter midnatt.

Tisdag blev det åter dags för en utfärd *da solo* till Venedig och Padua. Den här gången satsade jag främst på att få se Venedigs *Accademia*, som var stängt förra gången, men när jag nu för andra gången nådde fram till *Accademias* port och fann att klockan var fem över två möttes jag av den prydliga skylten på porten som sade: *Accademia* stänger idag klockan två.

I stället köpte jag dock en bok där utanför: "*L'opera completa di Tiziano*", och med den som guide kunde jag sedan uppsöka alla kyrkor i Venedig var hans viktigaste tavlor fanns som jag ännu inte hade sett: San Salvatore, la Chiesa dei Gesuiti, var världens första nocturnemålning finns signerad av Tizian, och några till. Jag besåg även de tre ghettona: *ghetto novissima* *ghetto nuova* och *ghetto vecchia*. Venedig var länge judarnas främsta församling i Italien och en av de få trygga i världen, ty venetianerna var alltid förnuftiga nog att inte efterapa världens övriga till överdrift kristna fanatiker som behagade förfölja judarna för att de trodde mera på Gud än på Kristus. Dessa delar av Venedig, de föga turistfrequentade, är de intressantaste och har knappast förändrats mycket till det yttre sedan 800-talet. Att *i signori Lanciai* först gjorde sig bemärkta i historien under 1200-talet i denna sunda miljö, i en stad mera sjudande av flit och kamp för tillvaron än någon annan stad i världen då, mot ett hav fyllt av ständiga obehagliga överraskningar, på osäker grund som endast kunde göras fast av ens egna händer, kan man i dessa fattiga men hederliga kvarter mycket väl föreställa sig.

I Padua besökte jag Arenakapellet nära stationen, *Capella degli Scrovegni*, som Giotto gjorde till sitt Sixtinska kapell: hela kapellet från golv till tak är smyckat med en biblisk bilderbok utan motstycke: aldrig har någon målare givit Kristus en större värdighet än Giotto. Med små medel och utan Rubens och Tizians teknik har Giotto presterat en sannare och djupare realism än dessa: hans *pietà* med alla de ursinnigt gråtande kvinnorna är mera skakande än någon annans. Och i fottvagningen har Giotto mycket verkningsfullt målat Kristus som en mindre gestalt än alla apostlarna. Storslagnast är dock Judaskysen.

Idag har jag åter cyklat till Lago di Garda på Achilles mycket bättre cykel och lyckats uppleva både eremitbyn uppe på Rocca di Garda, som ytterst sällan är öppen för besökare, familjen Carboni med Claudia och Fabio bland barnen och med mycket prat från deras stormoster Silvias sida, som efter Pieros död är mera på bättet än någonsin, samt även *le Grotte di Catullo* i Sirmione, som var en enastående upplevelse: det är resterna av en jättelik romersk villa för gudomliga kejsare med gäster av internationell rang som här sträcker sig över en yta stor som Colosseum. Vilket nöje hade inte Catullus haft, om han verkligen har levat här, av att veta att denna sagolika villa efter att under tusen år ha begravts och förtrampats av barbarer sedan skulle beaktas med större respekt och vördnad än de flesta kyrkor av kultiverade historiskt medvetna eliturister från en större värld än hans egen, som skulle svalka sig i sjöns rena böljor från dess röda strandklippor med honom och den latinska poesin i tankarna.

I morgon begynner återfärden norrut med tåg klockan 8.30. Två veckor är för litet för att uppleva Italien på, och sju år är en för lång skilsmässa därifrån. Därför vill jag nästa gång återvända hit litet fortare och då även välja en annan säsong än sommaren, som är den avgjort sämsta, ty då dräller dollarturisterna som värst, då är klimatet som hetast, och då är även italienarna som hetast. April och september är de bästa månaderna att uppleva Italien, ty då är landet åter italienarnas och då tar italienarna det något lugnare. Dock var det bättre att jag nu kom hit i den sämsta av alla säsonger och mitt bland okända släktingars sjukdomar och dödsfall med åtföljande bekymmer, depressioner och begravningar, än att jag inte kom alls.

Jag har intresserat mig särskilt mycket för Tizian därför att han är i mitt tycke den enda renässanskonstnären som kan mäta sig med Michelangelo. Cristina har inte varit riktigt frisk och ständigt mycket trött, vilket även har gett andra än mig bekymmer. Ida har varit nere på grund av släktingarnas nedgång och fall. Jag hade gärna velat träffa även Vito och Romanino; jag har dock fått nöja mig med att skicka dem mina hälsningar. Zaira kan inte förlåta Scientologin att den hindrar Mamma från att komma till Italien.

För mig har denna alltför korta Italienupplevelse inneburit en hälsosam injektion av moralisk energi som jag hoppas att skall vara länge. Särskilt njöt jag av de två femtimmarscykelturerna på 10 respektive 11 mil, men Venedig skall jag tänka på mest, även om jag nästa gång skall ägna mig mera åt Toscana, Florens och Rom.

Återresan var inte helt utan äventyr. Åter fick jag stå större delen av vägen från Verona till Brenner i ett tåg som var så överfullt att folk stod och trängdes i de trånga järngångarna mellan vagnarna. På grund av att det dessutom blev mycket försenat kunde jag inte stanna i München och beskåda Amalienburg utan fortsatte direkt till Würzburg var jag tänkte övernatta. Würzburg nåddes klockan 20, och som jag då bara hade italienska pengar försökte jag växla dem på stationen, men allting var stängt och ingen ville hjälpa. För att inte komma för sent till vandrarhemmet tog jag risken att bege mig dit utan tyska pengar. Det låg en halvtimmes promenad från stationen, och det gick bra, sade de, att jag växlade mina pengar på stationen följande morgon.

Följande morgon steg jag upp tidigt för att hinna med allt och begav mig efter frukost till stationen halv 8, kom fram 8 och måste sedan vänta till halv 9 innan växelkassan skulle öppna. Men den öppnade inte, ty det var lördag. I stället företog jag mig en irrfärd i staden på jakt efter sparkassor eller postanstalter, men allt var stängt. Bedrövad måste jag återvända till vandrarhemmet och förklara mitt misslyckande och be dem mottaga italienska lire, vilket de vägrade göra. De insisterade på att det var möjligt att växla på stationen, jag bad dem ringa dit och ta reda på var, vilket de gjorde: det visade sig att en liten resebyrå bakom stationen kunde växla. Ännu en gång fick jag gå tillbaka till stationen, växla och gå tillbaka till vandrarhemmet innan jag äntligen fick betala de 10 erforderliga marken. Jag gjorde det och bad om ursäkt för det besvär som jag hade vållat dem. Klockan var 10 när jag äntligen var fri: 2 1/2 timmar hade jag förlorat på deras brist på hjälpsamhet.

Dock hann jag sedan se Biskopsresidenset, vilket besök väl var värt alla besvären: Tiepolo har där målat så att taket lyfter sig. Det italienska måleriet med sin klarhet och realism kommer aldrig någonsin att kunna överträffas, endast med möda efterliknas.

Utan pengar i Tyskland, fick jag alltså erfara, kan vara farligare än att vara utan vatten i öknen. Och fastän man har hur mycket pengar som helst kan man ändå ha det lika illa ställt som vore man utan.

I Italien var min mage häpnadsväckande perfekt hela tiden, och överraskande nog gick min vikt, trots den italienska maten där, ned från 65 till 60 kilo. Nu sedan jag har kommit hem har magen blivit sämre igen varför jag nog får införa en diet och sluta äta mycket bröd.

Terminen har sedan börjat med alla dess plikter i släptåg, varför jag nu i all hast får avsluta detta alltför korta kapitel om Italien. Ty efter sju år är två veckor ingenting, och jag hoppas verkligen att det inte på nytt blir sju år till nästa gång.

(Det blev sex. *red. anm.*)

Augusti 1980